

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน” มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวไทยภูเขา และบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน งานวิจัยนี้เป็นศึกษาข้อมูลในระดับลึก จึงได้นำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติและเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (สุกางค์ จันทวานิช, 2542 : 13) มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การศึกษา 3 วิธี คือ

1. **การศึกษาเอกสาร** เนื่องจากชุมชนชาวไทยภูเขามิ่วมีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากคนไทยพื้นราบทั่วไป การศึกษาเอกสารเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ชุมชนชาวไทยภูเขา เช่น วิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม คติ ความเชื่อ เป็นการมองครอบคลุมทั้งระบบวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมของคนในชุมชน ซึ่งจะใช้ในประกอบการวิเคราะห์ว่าข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเหล่านี้มีผลต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนหรือไม่ / อย่างไร

2. **การสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview)** แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตัวเองไปเรื่อย และ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากกลุ่มตัวอย่างทั้งในด้านความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชน

3. **การสนทนากลุ่ม (focus group)** กับสมาชิกในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ และมั่ว (ที่ไม่ใช่ผู้นำชุมชนและไม่ได้ถูกสัมภาษณ์เจาะลึก) เพื่อรับทราบข้อมูลจากสมาชิกชุมชนด้วย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยนี้ ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Criterion sampling เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเอง (สุภางค์ จันทวานิช, 2542)

เกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น คือ เป็นผู้นำชุมชนในชุมชนชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตบริการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่ อำเภอเมือง และ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย เผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ และม้ง จำนวนเผ่าละ 2 หมู่บ้านๆละ 1-3 คน โดยเลือกจากผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาที่เป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ (formal leader) เช่น ผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.), กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งถึงแม้จะเป็นผู้นำที่เป็นทางการ แต่ก็เป็นผู้นำความคิด (opinion leader) อย่างแท้จริง เนื่องจากมาจากระบบการเลือกตั้งจากสมาชิกชุมชน และเลือกจากผู้นำความคิดในชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชน เช่น เลขานุการเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ

1. ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง

⇒ บ้านหนองขาวกลาง หมู่ที่ 3 ต.ห้วยปลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นายตะบุทท ทวีชากรสีทอง	ผู้ใหญ่บ้าน
นายพะดีเจ คีรีปรีชาวิทย์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกรรมการหมู่บ้าน
นายทองเปลว ทวีชากรสีทอง	เลขานุการเครือข่าย อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำห้วยปลิง

⇒ บ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ 8 ต.ห้วยปลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นายอาณี กวางทู	ผู้ใหญ่บ้าน
นายอาศรี ฉโย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

2. ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ

⇒ บ้านบ่อไคร้ หมู่ที่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

นายสมพงษ์ พันธุ์สามหมอก	ผู้ใหญ่บ้าน
นายชานาญ ไพโรเกตุสิริ	เลขานุการฝ่ายวัฒนธรรม องค์กรเครือข่ายชาวไทยภูเขา อ.ปางมะผ้า

⇒ นายคณาพจน์ ปัญญาดี ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียง
องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. คณะทำงานโครงการวิทยุชุมชน

⇒ นางธนา ชีรวรุตม์ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรมประชาสัมพันธ์

⇒ นางนวพรรณ วัฒนาจินดา หัวหน้าฝ่ายรายการ
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

⇒ นางสาวสุรางค์ บารมี ผู้ดำเนินรายการที่แม่ฮ่องสอน
เจ้าหน้าที่กระจายเสียง 4
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

⇒ นายบุญเลิศ อัครดีกุล ผู้ดำเนินรายการที่แม่ฮ่องสอน
เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษา 5
สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. องค์กรพัฒนาเอกชน

⇒ นายรัชชัย รัตนช้อน หัวหน้าโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม
มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

⇒ นายบุญยีน คงเพชรศักดิ์ ที่ปรึกษาโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม
มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

การสนทนากลุ่มสมาชิกชุมชนชาวไทยภูเขา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดจัดทำสนทนากลุ่ม กับสมาชิกชุมชนชาวไทยภูเขา (ที่ไม่ใช่ผู้นำชุมชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีอยู่ 4 เผ่า คือ ลีซอ มูเซอ แม้ว กะเหรี่ยง เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการวิทยุชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก

- ⇒ **เผ่ากะเหรี่ยง** บ้านหนองขาวกลาง หมู่ที่ 3 ต.ห้วยปู่ลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
 นางหน่อโปมู ทวีชากรสีทอง
 นายธนพนธ์ ศิริปริชาวิทย์
 นายหม่อเส่ ศิริปริชาวิทย์
 นายสำเตมู ทวีชากรสีทอง
 นายพะดุกา วุฒิอุปถัมภ์
 นายพะสำอือ ศิริเสนาธรรม
- ⇒ **เผ่ามูเซอ** บ้านป่อไคร้ หมู่ที่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
 นายจ่ากอ ทิพย์สิงขร
 นายปะลู่ ธาดุปฐพี
 นางค้อ ไพโรเนติธรรม
 นายนพดล ศิริมณีฉาย
 นางนาคู พันธุ์สามหมอก
 นางนาหน่อ ทวีบรรพต
- ⇒ **เผ่าลีซอ** บ้านแม่หมูลีซอ หมู่ที่ 1 ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
 นางรัตนา เลาหมี่
 นางอะลุมะ แป๊ะลีซอ
 นางอะเลมะ เลายี่ป่า
 นางอะหมี่มะ เลายี่ป่า
 นางอาลูมะ (ไม่มีนามสกุล)
 นายไกรศร วันสวัสดิ์
 นายหล้า เลาหมี่
- ⇒ **เผ่าม้ง** บ้านนาป่าแปก หมู่ที่ 4 ต.หมอกจำแป่ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
 นายเลาย่า เมืองเม่า
 นายอนุชาติ เมืองเม่า
 นางซา เมืองเม่า
 นายเลาซาง หว่างซึ้ง
 : นายเซ่น โชติสถิตถาวร
 นายโต้ง หว่างบ่อ
 นางถั่ว หวานซึ้งบง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบการทำสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากปัญหานำวิจัยและกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเป็นคำถามปลายเปิดที่สามารถปรับได้ตามสถานการณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา

1.1 การมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนที่กรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการอยู่

- ท่านเคยเข้าร่วมในกิจกรรมโครงการวิถุชุมชนกับคน อปม.ที่กรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการอยู่หรือไม่
- ถ้าเคย ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมใด เช่น จัดรายการ เป็นกรรมการ ฯลฯ
- ถ้าไม่เคย เพราะเหตุใด
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อโครงการนี้

1.2 การรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินการวิถุชุมชน

- รับทราบเกี่ยวกับการจัดวิถุชุมชนตามรัฐธรรมนูญหรือไม่
- ทราบหรือไม่ว่า วิถุชุมชนมีหลักการอย่างไร
- ทราบหรือไม่ว่า การดำเนินการวิถุชุมชนทำได้อย่างไร

1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการวิถุชุมชน

- มีความสนใจในการจัดการวิถุชุมชนหรือไม่ / อย่างไร
- จะเข้าเป็นคณะกรรมการบริหารวิถุชุมชนหรือไม่ / อย่างไร
- จะเข้าเป็นคณะกรรมการผลิตรายการฯ หรือไม่ / อย่างไร
- จะมีส่วนร่วมอะไรบ้างเกี่ยวกับวิถุชุมชน
- คิดว่าวิธีการมีส่วนร่วมใดที่สนใจและเหมาะสม
- การเข้าร่วมจัดการวิถุชุมชน ต้องการคำตอบแทนหรือไม่
- หากไม่มีคำตอบแทน จะมีความคิดเห็นอย่างไร จะเข้าร่วมหรือไม่

1.4 บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการวิถุชุมชน

- จะมีบทบาทอย่างไรในการจัดการวิถุชุมชน
- ในฐานะผู้นำชุมชน จะดำเนินการอย่างไรให้สมาชิกชุมชนเข้าร่วมในการจัดการวิถุชุมชน
- มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อผู้นำชุมชนในการจัดการวิถุชุมชน

- จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในการจัดการวิถุชุมชนอย่างไร

1.5 ความคิดเห็นทั่วไปของผู้นำชุมชน

- ท่านคิดว่าวิถุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่/อย่างไร
- ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนจะสนใจรับฟังรายการวิถุชุมชนหรือไม่
- รูปแบบรายการที่คิดว่าจะน่าสนใจ

2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกหัวหน้าส่วนราชการ ฯ

- จังหวัดมองภาพของการจัดการวิถุชุมชนตามรัฐธรรมนูญอย่างไร
- จังหวัดมีการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการดำเนินการวิถุชุมชนที่จะเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญอย่างไร
- เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วยชนหลายเผ่า จังหวัดจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวิถุชุมชน
- เมื่อกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา 40 มีผลบังคับใช้ จังหวัดคิดอย่างไรหากชาวไทยภูเขาจะดำเนินการบริหารจัดการสถานีวิถุเอง
- จังหวัดจะมีนโยบายในการตรวจสอบ (monitor) การจัดการวิถุชุมชนอย่างไร
- จังหวัดจะสนับสนุนการดำเนินการวิถุชุมชนอย่างไรบ้าง

3. แนวคำถามในการการสัมภาษณ์เจาะลึกคณะอนุกรรมการและทำงานโครงการวิถุชุมชนกับคน อปม. จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- การดำเนินงานวิถุชุมชนที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
- ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงใด ด้วยเหตุผลใด
- เนื้อหารายการที่น่าเสนอเป็นอย่างไร
- ผู้ฟังให้ความสนใจเพียงใด
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง

4. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึกองค์กรพัฒนาเอกชน

- มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการวิถุชุมชน
- ที่ผ่านมา ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการวิถุชุมชนหรือไม่
- ทำอย่างไร ชุมชนชาวไทยภูเขาจึงจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวิถุชุมชน

- สำหรับพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน การจัดการวิทยุชุมชนควรดำเนินการอย่างไร

5. การสนทนากลุ่ม (Focus group)

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดจัดทำสนทนากลุ่ม กับสมาชิกชุมชนชาวไทยภูเขา (ที่ไม่ใช่ผู้นำชุมชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีอยู่ 4 เผ่า คือ ลีซอ มูเซอ แม้ว กะเหรี่ยง เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการวิทยุชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยดำเนินการ ดังนี้

- 5.1 จัดการสนทนากลุ่มกับชาวเขาทั้ง 4 เผ่า ๆ ละ 1 กลุ่ม
- 5.2 ขนาดของกลุ่ม ประมาณ 8-10 คน
- 5.3 สถานที่สนทนากลุ่ม จัดในหมู่บ้านของผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อความสะดวกในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มของสมาชิกชุมชน
- 5.4 ระยะเวลาในการจัดสนทนากลุ่ม กลุ่มละ ไม่เกิน 2 ชั่วโมง โดยนัดหมายล่วงหน้าตามเวลาที่ผู้เข้าร่วมสนทนาสะดวก
- 5.5 คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มกำหนดไว้กว้างๆ ให้มี ทั้ง ชายและหญิงต่างวัยกัน แต่ต้องเป็นผู้ที่อยู่ประจำในชุมชน ไม่ใช่แรงงานต่างถิ่น หรือผู้ที่ออกไปทำงานนอกจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 5.6 ผู้วิจัยทำหน้าที่ผู้ดำเนินการสนทนา
- 5.7 มีผู้ช่วยผู้วิจัย 1 คน ทำหน้าที่ล่ามแปลภาษาชาวไทยภูเขา
- 5.8 มีผู้ช่วยผู้วิจัย 1 คน ทำหน้าที่ช่วยสังเกต และเก็บข้อมูลอื่นๆ รวมทั้งบันทึกเสียงและถ่ายภาพ
- 5.9 Question route
 - ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับวิทยุชุมชนหรือไม่
 - มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดวิทยุชุมชน
 - คิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์หรือไม่
 - รูปแบบรายการที่คิดว่าน่าจะนำเสนอในวิทยุชุมชน
 - คิดว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่ เพราะอะไร
 - เนื่องจากวิทยุชุมชนเป็นการดำเนินการในรูปแบบของอาสาสมัคร ท่านคิดว่าจะเป็นอาสาสมัครวิทยุชุมชนหรือไม่

- อยากปฏิบัติหน้าที่อะไรบ้างในการเข้าร่วมจัดการวิถุชุมชน
- จำเป็นต้องมีค่าตอบแทนหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิถุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน” ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2542 : 106) โดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) คือ วิธีที่นักวิจัยประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลเชิงรูปธรรมแล้วทำเป็นข้อสรุปซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมตามวิธีการแบบอุปนัย (induction) ซึ่งหมายถึงการหาลักษณะร่วมของรูปธรรมจำนวนหนึ่ง เพื่อทำข้อสรุปว่า รูปธรรมเหล่านั้นมีลักษณะอะไร ดีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น